

5 Het participatief actieonderzoek in de praktijk

Dit hoofdstuk gaat over het participatief actieonderzoek. We reflecteren op wat de methode heeft gebracht, welke beslissingen we gaandeweg hebben genomen en de resultaten ervan volgens de deelnemers.

"Er is iets losgemaakt waardoor we met zijn allen zijn gaan nadenken over hoe we het beter kunnen gaan aanpakken!" [LOT-deelnemer]

5.1 Het Leer- en Ontwikkelteam als proces

Zoals in hoofdstuk 1 is aangegeven, gaat het bij participatief actieonderzoek over het bijeenbrengen van verschillende perspectieven en gezamenlijk reflecteren, meer inzicht te krijgen, oplossingsrichtingen uitproberen en deze verder ontwikkelen in de praktijk.¹³ Uitwisseling van perspectieven en kennis, reflectie en het ontwikkelen van nieuwe inzichten gebeurde in ons onderzoek tijdens LOT-bijeenkomsten. Op basis van het gesprek en de opgedane inzichten werden de volgende LOT-bijeenkomsten ingevuld en werd gekeken welke gegevens daarvoor zouden worden verzameld. Tijdens het onderzoek zijn daarin tal van kleine en grotere keuzes gemaakt die gevolgen hebben gehad voor de invulling van het onderzoek en ook zullen hebben doorgewerkt in de resultaten. *Tabel 4* geeft een overzicht van de belangrijkste keuzes, en de aanleiding hiervoor.

Tabel 4 | Belangrijke keuzes in het verloop van het onderzoek.

Keuze	Reden
Algemene interviews over prenatale zorg en ondersteuning met moeders	Landelijke invoering van PHB werd een half jaar uitgesteld, waardoor ouders nog niet konden worden gevraagd naar hun ervaringen daarmee
Andere methoden ingezet dan casusreviews	Oorspronkelijk was het idee vooral te leren vanuit casusreviews. Tijdens het onderzoek bleek eerst dat het PHB later van start ging en het aantal PHB's beperkter was dan gedacht. Daarna kwam naar voren dat een groot deel van de LOT-deelnemers niet dagelijks bezig is met PHB. Zij bedachten acties die vooral waren gericht op het verbeteren van samenwerking tussen sociaal en medisch domein en aansluiting bij ouders. Om die acties te volgen waren andere onderzoeksmethoden (zoals observaties, interviews, etc.) beter passend.
Een extra ouder toevoegen als inhoudsdeskundige aan de LOT	De ouder die deel uitmaakte van het LOT gaf aan het spannend te vinden om tijdens de LOT-bijeenkomsten mee te praten, ook vanwege het grote aantal deelnemers. Bovendien had zij gezondheidsproblemen, waardoor ze niet altijd aanwezig kon zijn. Een van de LOT-deelnemers kende een ouder die ook graag wilde meedoen.
Bijeenkomsten naast LOT-bijeenkomsten	Om snel specifieke informatie te krijgen werd ook buiten LOT-bijeenkomsten om met deelnemers afgesproken, onder meer om het gesprek over de doelgroep van GSG te verdiepen, gesprekken met de ervaringsdeskundige ouders, en ook rondom de actiepunten.
Perspectief van vaders verkennen	In interviews met moeders kwam naar voren dat zij vonden dat in de prenatale hulp relatief weinig aandacht was voor andere gezinsleden. Besloten is enkele interviews te doen met vaders, met experts te praten en literatuur te verzamelen om het vaderperspectief te verkennen.
GSG ook buiten Delft observeren	In Delft deden we 8 observaties van GSG. Daarna was sprake van datasaturatie. We hebben vervolgens gebruik gemaakt van Zooming In-Zooming Out ¹⁴ , om meer zicht te krijgen op wat de GSG's in Delft kenmerkt. Daarom zijn 4 observaties gedaan in de gemeenten Voorburg en Westland. Ook is 2 keer gesproken met verpleegkundigen die in de regio Zuid-Holland-West GSG's uitvoeren en met een verpleegkundige uit de regio Rijnmond.

¹³ Eelderink, M. (2021). Handboek Participatief Actieonderzoek. Samen bouwen aan een betere wereld. Amsterdam, Uitgeverij SWP.

¹⁴ Nicolini, D. (2009). Zooming In and Out: Studying Practices by Switching Theoretical Lenses and Trailing Connections. *Organization Studies*, 30(12), 1391-1418.

5.2 Het Leer- en Ontwikkelteam als motor voor samenwerking

Verschillende LOT-deelnemers troffen elkaar voor de start van het LOT al regelmatig, bijvoorbeeld rondom de zorg en ondersteuning voor een cliënt en managers en beleidsmedewerkers hadden in het kader van de Coalitie Kansrijke Start al vaker contact. Toch gaven ze aan elkaar tijdens de LOT-bijeenkomsten nog beter te hebben leren kennen. Ze kwamen er tijdens de bijeenkomsten achter dat ze verschillende belangen en ook verschillende perspectieven kunnen hebben op onderwerpen, maar wel zijn gedreven door hetzelfde doel. Een van de deelnemers zegt hierover:

“Ik vond het een mooie samenwerking [in de LOT]. Iedereen heeft zijn eigen kracht en specialisatie, maar toch vind je elkaar. Ik bedoel: je werkt allemaal met een doel en [...] dat raakt elkaar heel erg. Dus heel waardevol om te zien. En omdat het een lange tijd is, kun je die band echt opbouwen. Ik bedoel, ik ken de meeste mensen, maar omdat je zoiets samendoet; dat maakt het toch weer anders.” [LOT11]

De LOT- bijeenkomsten hebben volgens de deelnemers de samenwerking versterkt. En deelnemers verwachten elkaar ook in de toekomst gemakkelijker te kunnen opzoeken. Zo geeft een van de deelnemers uit de kraamzorg aan dat haar door het LOT veel duidelijker is geworden wie wat doet en op wat voor onderwerpen je elkaar kunt opzoeken. Andere deelnemers beamen dit.

5.3 Het Leer- en Ontwikkelteam als motor voor reflectie

Deelnemers waardeerden het dat in de LOT tijd en ruimte was om dagelijkse zaken even te laten liggen en met wat meer afstand te kijken naar hun werk en organisatie. Reflectie op bredere thema's in de prenatale zorg en ondersteuning werd hierdoor mogelijk. Daarbij is gestart vanuit het ouderperspectief, omdat alle prenatale zorg en ondersteuning daarop moet aansluiten.

De onderzoekers uit het LOT stimuleerden het gesprek door het steeds bespreken van onderzoeksresultaten en het stellen van vragen. Een van de deelnemers uit het management geeft aan dat juist het stellen van open vragen heeft bijgedragen aan het samen beter begrijpen van de praktijk en het ondernemen van actie. Voor haar leidde de reflectie in de LOT onder andere tot meer inzicht over welke randvoorwaarden nodig zijn om de professionals te faciliteren in doen wat nodig is voor ouders.

Door elkaars perspectieven te leren kennen en hierover uit te wisselen, hebben de deelnemers een gezamenlijke visie op de prenatale zorg en het PHB ontwikkeld. Bijvoorbeeld door - op basis van interviews met aanstaande ouders en het horen van elkaars ervaringen en perspectieven - tot het gedeelde inzicht te komen dat het PHB voor iedereen open moet staan. Een van de ervaringsdeskundigen geeft aan dat juist het kunnen leveren van een bijdrage aan dit gesprek voor haar waardevol is geweest:

“[Ik ben] dankbaar dat ik ouders een stem heb mogen geven. [...] Als ik die discussie hoorde over het wel of niet aanhouden van de term kwetsbaar, dan is er toch ergens iets losgemaakt waardoor we met zijn allen zijn gaan nadenken over hoe we dit het beste kunnen gaan aanpakken en verwoorden” [LOT11]

Diverse deelnemers vinden dat juist de aanwezigheid van verschillende perspectieven reflectie stimuleerde. De combinatie van mensen uit sociaal en medisch domein, uit ervaring en uit professie en uit praktijk, management en beleid was voor hen waardevol. Een beleidsmedewerker van de gemeente vertelt bijvoorbeeld dat het haar veel meer gevoel voor de praktijk heeft gegeven en dat tijdens LOT-bijeenkomsten niet alleen nieuwe ideeën ontstonden, maar ook direct kon worden besproken wat er nodig zou zijn om die ideeën goed in de bestaande praktijk te laten passen.

5.4 Het Leer- en Ontwikkelteam als motor voor actie

Op basis van de reflectie hebben de deelnemers acties ontwikkeld. Een belangrijk deel van die acties was gericht op het vergemakkelijken van de samenwerking (zie tabel 5).

Vershillende acties zijn op basis van nieuwe inzichten aangepast. Zo is in eerste instantie een presentatie gemaakt voor in de wachtkamer van verloskundigen. Toen bleek dat ouders de informatie wel zinvol vinden, maar er tijdens het wachten niet vaak naar kijken was dat reden om een Instagram account op te zetten, ook omdat uit een recente meting van het Reinier De Graaf Gasthuis was gebleken dat patiënten relatief veel tijd op Instagram doorbrengen. Het account is inmiddels ondergebracht bij de klankbordgroep van ouders die valt onder de Kansrijke Start Coalitie.

Naast de acties in tabel 5, die tijdens de LOT-bijeenkomsten zijn ontwikkeld, ondernamen de deelnemers ook acties die vooraf niet waren

afgesproken, maar waarvoor ze een kans zagen en die goed pasten bij de doelen van het LOT. Een voorbeeld is dat een van de ervaringsdeskundigen moeders uit haar flat met wie ze regelmatig samenkwam informeerde over GSG en andere zorg en ondersteuning tijdens de zwangerschap. Een ander voorbeeld betreft dat een professional van de kraamzorg verloskundigen opbelde als zij of haar collega's vonden dat overdracht richting hen op zijn plaats was geweest.

Tabel 5 | De ondernomen acties en aan welk van de drie hoofdonderwerpen van het onderzoek ze hebben bijgedragen.

Actiepunt	Samenwerking	PHB in de praktijk	Oudersperspectief
PHB in basiszorgpad	✓	✓	✓
Informatiescherm		✓	✓
Social media		✓	✓
Overdracht kraamzorg, verloskundige en JGZ	✓		✓
Sociale domein integreren in medisch domein	✓		
Bekendheid aanbod preventie en sociaal domein	✓		
Samenwerking JGZ - Verloskundige	✓	✓	
Kennismaking JGZ + MKV pilot	✓	✓	✓

Aan de ene kant heeft het in de LOT - even los van de eigen organisatie - kunnen reflecteren op de praktijk mogelijk gemaakt dat allerlei acties konden worden uitgetoet. Sommigen van die acties waren binnen de eigen organisatie niet gemakkelijk tot stand gekomen. Zo moest er voor het actiepunt 'Kennismaking JGZ + MKV pilot' van alles worden geregeld om het vaccin goed te kunnen bewaren en was de verloskundigenpraktijk niet aangemerkt als priklocatie. Omdat het een kleinschalige pilot was in het kader van het LOT, kon het spreekuur toch worden uitgetoet en kon hiermee ervaring worden opgedaan.

Aan de andere kant is het mede doordat de LOT wat afstand van de organisaties lastig om ervoor te zorgen dat nieuwe werkwijzen die vanuit het LOT zijn ontwikkeld worden overgenomen door anderen buiten de LOT. Tijdens het onderzoek is aandacht besteed aan het verbreden van de opgedane inzichten, bijvoorbeeld doordat LOT-deelnemers collega's hebben betrokken in het vormgeven van de acties. Zo heeft een van de deelnemers uit het ziekenhuis door met collega's mee te lopen de intake in kaart gebracht, voordat werd bedacht welke informatie over het sociaal domein waar zou moeten worden opgenomen in het ziekenhuisdossier. Ook hebben de deelnemers die dit actiepunt onder hun hoede hadden verschillende keren met collega's overlegd. Uiteindelijk hebben ze op basis van deze input en hun ervaringen een advies geschreven voor collega's. Maar ze geven ook aan dat hier nog extra actie op nodig is. Zo zegt een van hen:

"De uitdaging zit nog in andere mensen meekrijgen; de mensen die hier niet aan tafel zaten"
[LOT 11]

Bredere toepassing van de in de LOT ontwikkelde werkwijzen is daarmee nog een aandachtspunt. Dit vergt tijd. Mede daarom worden het najaar van 2024 rondom het actiepunt van het kennismakingsgesprek met de JGZ en de MKV nog twee LOT-bijeenkomsten georganiseerd waarvoor ook andere partijen worden uitgenodigd die kennis, expertise en ervaring op dit onderwerp hebben of een rol kunnen spelen in de verdere uitrol ervan.

5.5 Geleerde lessen en bevorderende en belemmerende factoren

We hebben vier lessen geleerd over participatief actieonderzoek in de praktijk:

- 1 In een participatief actieonderzoek volgt het onderzoekproces de praktijk. Door vanuit de praktijk te

werken, stapsgewijs het onderzoek verder in te vullen en actiepunten bij te schaven, kon het onderzoek goed aansluiten bij de praktijk en bij wat op dat moment belangrijk was voor de deelnemers.

- 2 Het LOT bood deelnemers de mogelijkheid elkaar beter te leren kennen en hun blik te verruimen. Daardoor zagen ze dat mensen in andere organisaties en andere domeinen hetzelfde doel deelden als zij en ontstonden mogelijkheden voor samenwerking buiten het LOT en hierna.
- 3 Het LOT biedt deelnemers ruimte om te reflecteren en nieuwe werkwijzen uit te proberen, die binnen de eigen organisatie soms niet gemakkelijk mogelijk zouden zijn.
- 4 De deelnemers van LOT hebben hun blik verbreed, nieuwe inzichten opgedaan en nieuwe werkwijzen uitgetoet. De kunst is nu hiermee verder te werken, anderen te betrekken en de werkwijzen samen met hen verder te ontwikkelen. Zo kunnen opgedane inzichten worden toegepast in andere praktijksituaties.

Kader 9 | Bevorderende en belemmerende factoren van participatief actieonderzoek in de praktijk.

Bevorderende factoren	Belemmerende factoren
<ul style="list-style-type: none"> ○ LOT-deelnemers met verschillende kennis en perspectieven, niet alleen uit praktijk, maar ook ervaringsdeskundigen en beleid/management. ○ De LOT zorgt voor tijd en ruimte om elkaar (nog beter) te leren kennen en samenwerking te versterken. ○ De LOT maakt het mogelijk gezamenlijke doelen en een gedeelde visie te ontwikkelen. ○ Ruimte buiten de eigen organisatie om te reflecteren. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Weinig draagvlak bij en verbinding met mensen die geen deel uitmaakten van het LOT